

ANTECKNINGAR

OM

 **STOCKHOLMS
BYGGMÄSTARE**

VÖRDSAMT TILLEGNADE

Byggnästaren

Herr Per Erikson

AF

AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CEMENTGJUTERIET.

Eriksson, Olof.

Född i Sunne i Värmland den 27 augusti 1857. — Genomgått slöjdskolan i Stockholm. — Utlärt hos arkitekten G. Sjöberg och hos byggmästare L. M. Elfling. — Godkänd av byggnadsnämnden 1894. — Medlem av föreningen 1899-1901 samt 1906-14.

Utfört följande byggnadsarbeten:

Schéelegatan 5, 6 kv. Valnöten, 1884. — Västmannagatan 52, 16 kv. Blåklinten, 1887. — Valhallavägen 27, 20 kv. Bävern, 1890. — Hus vid Karlsborgs fästning 1893. — Inedalsgatan 5, 15 kv. Roddaren, 1895. — Rådmansgatan 46, 15 kv. Sjöraen, 1897. — Döbelnsgatan 40, 22 kv. Grund-

äggarén, 1899. — S:t Eriksgatan 14, 16 kv. Grinden, 1902. — Drottningholmsvägen 12 A och B, 23 kv. Väktaren, 1904. — Drottninggatan 83, 30 kv. Vingraen, samt ombyggnad av Folkteatern vid Östermalmstorg 1906. — S:t Eriksgatan 8, 19 kv. Hantverkaren, 1910-11.

Erikson, Per.

Född i Sunne socken i Värmland den 11 oktober 1849. — Utlärt hos arkitekten G. Sjöberg. — Verkmästare hos

Erikson, Per.

Född i Sunne socken i Värmland den 11 oktober 1849. — Utlärt hos arkitekten G. Sjöberg. — Verkmästare hos byggmästarne Bergqvist & Blomstrand 1880-81, samt hos byggmästare A. Borg 1882-83. — Godkänd av byggnadsnämnden 28 januari 1891. — Medlem av föreningen 1899-1901 samt från 1910.

Uppfört följande byggnader:

Västmannagatan 23, 3 kv. Planeten, samt Tavastgatan 26, 7 kv. Katthuvudet, tillsammans med byggmästare C. J. Gustafsson 1884-86. — Styrmansgatan 7, 6 kv. Edelman mindre, tillsammans med byggmästare J. F. Göranson, 1887-88. — Valhallavägen 25, 19 kv. Bävern, tillsammans med byggmästare C. J. Gustafsson, 1889-90. — Styrmansgatan 21, 18 kv. Lindormen, 1894-95. — Styrmansgatan 37, 17 & 18 kv. Neptunus, 1895-96. — Döbelnsgatan 42, 23 kv. Grundläggaren, 1900-01. — Hantverkaregatan 34, 15 kv. Fikonträdet, 1904-05. — Drottningholmsvägen 6, 20 kv. Hantverkaren, 1911-12.

F. W. HJORTZBERG.

O. A. BUSCH.

A. M. LINDGREN.

B. A. D. HÅRD AF SEGERSTAD.
A. F. KUILIEN.

Stockholms Stads Byggnadsnämnd.

Valperioden 1895—98.

Något om byggmästarna bakom Valhallavägen 116 (27) o. 118 (25)

Göran Toss 2015-03-07

Stockholms stadsplan- Lindhagenplanen 1877

Under 1860- och 70-talen började Ladugårdsgärdet bebyggas med flervåningshus i rektangulära kvarter. Man började mellan Humlegården och Nybroviken och fortsatte längs Storgatan och Riddargatan. 1877 godkändes en stadsplan för den sydvästra delen av Östermalm upp till Karlavägen, Karlaplan och Narvavägen. Det var byggnadspolitikern Albert Lindhagen som hade utarbetat den, inspirerad av den franske stadsarkitekten Haussman, som skapade Paris' boulevarder. Albert Lindhagen föddes 1823 i Askeby öster om Linköping och utbildade sig till jurist i Uppsala. Han var sedan mycket aktiv som riksdagsman och kommunalpolitiker i Stockholm. Han ville ge Stockholm mer storstadskaraktär. Dessutom var han en energisk förkämpe för förbättring av hygien, vattenförsörjning och täckta avlopp. Lindhagenplanen mötte starkt motstånd men genomfördes till stor del. Redan 1866 föreslog han även en boulevard långt norr om bebyggelsen, Valhallavägen, men den ansågs helt onödig då den skulle ligga så långt från staden, och på Karta öfver Stockholm 1885 (A.R, Lundgren) var Valhallavägen fortfarande enbart skissad.

Det kanske största som Lindhagenplanen åstadkom var att rent vatten drogs in i staden och att avloppen kulverterades, så att den vattenburna smittan och dödligheten minskade dramatiskt i området. De första vattenverken var Årsta och Kattrumpsbacken. Vatten drogs först till offentliga byggnader och till hämtställen, som blev mötesplatser för skvaller och information men som ibland utsattes för sabotage. Det dröjde länge innan vatten drogs upp i privata lägenheter.

Stockholm var som en magnet som sög upp folk från hela Sverige, mest ungdomar. Från 1856 till 1900 ökade befolkningen från 100 000 till 300 000. Under 1860 och -70 talen var botadsbristen katastrofal. På Ladugårdsgärde, som sträckte sig från nuvarande Sveavägen österut, rådde landsbygd med förfallna torp och lador, enstaka nyare hus och stugor och betesmarker. Nödbostäder skapades i lador och skolor. Tältläger ordnades. Antalet brunnar var få, och latrin och avfall rann i öppna avloppsdiken ner till Katthavet och Saltsjön. Vart tredje barn dog före ett års ålder. Hygienen var bedrövlig. Nästan varje år drog en koleraepidemi genom staden. Trångboddheten bidrog sannolikt till spridningen av difteri, scharlakansfeber, mässling och andra barnsjukdomar. Ännu förstod man inte riktigt varför så många dog.

Bröderna Per Eriksson (f. 1849) och Olof Eriksson (f. 1857) växte upp i ett fattigt torp på Tosseberget i Sunne, Värmland. Deras farfar Per Nilsson Toss (f. 1783) fick sitt tillnamn som beväring i Vermland-Nerikes regemente under 1809 års krig, efter hemorten Tosseberg. Brödernas mor Kerstin blev sjuk och "förvärt" och dog vid 54 års ålder. 1865 tog fadern Erik med sig Per och en dotter till Stockholm ordnade arbete åt dem i byggprojekt. Per berättade på sin ålderdom om ankomsten med lastbåt till Kornhamn i Stockholm 1865:

1.ta Maj kl 9 En sönda Morgon då var det underlig det var då Strålande Solsken men far gick då i land för att gå i Bettlehems Kyrkan för att Höra Rosenius. Jag och min Syster Ingeborg fick vara kvar ombord till Gudstjenssetn var slut så kom min fader ner till Kornhamstorg båten landa der då fans ej någon jernväg mellan Nor och söder min far hade då en Dragkärra som han tog våra Kollon och for till No 3 salltmätargatan der han hade bekant . Sedan gick han ut och sökte upp en bekant byggästare som hette Fagerberg som Byggde trävillor vid ett ställe som hette klubben Den byggdes för en Läktor Örnblad så gick vi dagen derpå ut till Klubben och så träffade vi Byggmästaren".

Den första tiden bodde Per ibland på byggarbetsplatserna, men när han gifte sig med Klara 1872 hyrde de en bostad i ett gammalt hus vid Kvarngränd, som fanns ungefär där nu Birger Jarlsgatan möter Engelbrektsplan Det var ett ruckel närmast, just som det beskrivs i Fogelströms skildringar från 60-70-talen. Ohygieniskt och fattigt. De fick i hög grad uppleva den höga barnadödligheten- deras första tre barn dog före ett års ålder. Men från 1877 fick de fyra barn som överlevde.

Senare kom även Olof till Stockholm. Både Per och Olof gick den långa vägen från byggnadarbetare varvat med kurser till självständigt byggmästaransvar. Skolgången i Sunne hade inskränkt sig till två veckor per år, främst Luthers katekes, så i Stockholm gällde det först att lära sig läsa och skriva. Båda hade byggmästare L.M. Elfling och arkitekt G Sjöberg som lärare och mentor.

Erik Gustaf Sjöberg, född 4 juli 1837 i Stockholm, död 2 februari 1897 i Stockholm. Sjöberg genomgick Konstakademiens läroverk och genomförde därefter utländska studieresor. Han ritade många offentliga och enskilda byggnader, såsom Blasieholmskyrkan (1864, riven 1964), Immanuelskyrkan, Tulegatan (1885, riven 1977) och Högre lärarinneseminariet (1870-72) i Stockholm, seminarier i Härnösand och Gävle samt herrgårdarna Lagmansö i Södermanland och Esplunda i Närke mm.

Vid Sjöbergs pensionering 1883 började Per och Olof bygga på eget ansvar. Man tog lån, köpte mark, arkitektritning och byggmaterial och anställde medarbetare. Deras curriculum vitae framgår av Anteckningar om Stockholms byggmästare (Skånska Cementgjuteriet 1915?)

1889-90 byggde bröderna var sitt vid hus vid den helt nya **Valhallavägen**. Per byggde kvarteret **Bävern nr 19** som då hette Valhallavägen 25 men nu 118. Olof byggde **Bävern nr 20**, som då hette Valhallavägen 27 men nu 116. Gatans numrering kom att bli byta riktning. I båda husen gjordes en ateljévåning överst. Prins Eugene hyrde våningen i Bävern 20, och hans äldre kollega Edvard Perséus i Bävern 19.

Edvard Perséus (född Persson i Lund 1841) utbildades vid Konstakademin 1861 och sedan i Dusseldorf, Munchen, Italien och Frankrike innan han startade en privat målarskola i Stockholm 1875. Till Valhallavägen 25 flyttade han när huset var färdigt 1890, samma år som han dog. Hans konstskola i "Valhalla" kom att enrollera konstnärer som Oscar Björck, Richard Bergh, Johan Kroutén och många fler.

Pers yngste son Gideon (f. 1883) berättar i sina minnesanteckningar:

"När Perséus dog (oktober 1890) vågade jag inte gå genom portgången. Jag tyckte nämligen att jag såg Perseus vålnad stå i vår portgång. Jag minns att jag lyfte korgen över huvudet och över staketet (till granntomten 27) och sprang sen, det var halvmörkt, ut på magasinet och köpte franska bröd. 2 öre för de vanliga och 3 öre för de stora, de kallades "kadetter" de. Jag återvände sen samma väg som jag klättrat ut. Vad sägs om barnrädslan?- Jag hämtade mej sen begravningen var över och kunde lugnt gå gången genom stora porten. Men nere i nedersta förstugan satt en konstig manick, en Bell-telefon med en tratt rakt fram för att tala högt i och en hörlur att lyfta av. Jag hade rent fasansfullt begär att veva på uppringningsveven, gjorde det för resten ett par gånger men förpassade mej fortare än kvickt därifrån när det klingade till. En sensibel och lättskrämd liten gosse var jag allt."

Gideon berättar vidare: *"Men tiderna mörknade nu ekonomiskt. Det blev en stor fastighetskris i Stockholm och massor av våningar stodo tomma lite varstans.*

Pappa var för sina fastighetskreditiv i händerna på en förmögen men inte alls hederlig förläggare Holmén, som sade upp sina inteckningar och fastigheten 25 Valhallavägen gick exekutivt och familjen stod på bar backe.

Nödortfigt kunde nu far dra fram familjen, men magert var det. Han fick arbete som byggmästare vid Fyr- och Lotsverket i Stockholms skärgård (1891-92). Vi hade då måst flytta til Grev Magnigatan och i två år gick det ju att dra oss fram, med stor försiktighet. Vi hade inte råd att bo på landet, men pappa hade det äventyrligt på sina seglatser ute bland skären och fyrarna.

Så var det t ex just den dagen, som jag skulle uppropas och inskrivas vid Östermalms lägre allmänna läroverk. Det fordrades 10 kr till inskrivningsavgiften vid skolan, och någon tia stod ej att uppbringa. Det rasade storm i skärgården och lotskuttern låg inblåst ute vid Svenska Högarna utan möjlighet att löpa ut och någon telefon, som numera, fanns inte. Nå det blev för lille Gideon att knalla fram till den höga katedern, där rektor Elmkvist satt nedanför inspektör Gunnar Wennerberg- långpolisongig och rätt snuvig med en stor brokig snusnäsduk. Gideon som vanligt i svåra situationer röd som en pion (det är jag alltid i kritiska situationer och även när jag nån gång, nåt det händer då och då- ja, när jag ljuger,

eller skyller ifrån mej tvärt så signalerar det).- Jag viskade till Gunnar Wennerberg: "Pappa inte hemma. Han ligger i stormen inblåst på Svenska Högarna, och vi hade ingen tia hemma". Han klappade pysen på huvet och bad mej lungt gå och sätta mej. – I samma andedrag bad han så rektor Elmqvist räcka sej snusdosan och tog en pris och bredde sedermera ut den stora näsduken. Och så kom jag hem inskriven till mamma och glädjen blev stor, när det från Furusund meddelades: "Nu syns lotskuttern från Svenska Högarna där ute på fjärden!"

Kanske var det de många tidiga dödsfallen i familjen som gjorde att Per ville att sonen Gideon skulle bli läkare. Läkarvetenskapens förbättrade rykte genom upptäckten av bakterierna och röntgen och kirurgins framsteg bidrog nog också. Gideon Eriksson Toss verkade 1910 till cirka 1970 som stadsläkare i Motala. Ytterligare nio av Pers ättlingar har hittills blivit läkare (vilket möjligen kan tyckas något överdrivet). Ingen har ännu valt byggmästaryrket.

Bilagor: Utdrag ur "Anteckningar om Stockholms Byggmästare".

Porträtt av Per och Klara Eriksson 1887.